

Glatz Ferenc: Történelmi megbékélés a Kárpát-medencében Szerbekről, magyarokról

(Megjelent a História folyóirat 2010/8. számában)

Közös érdekek

„Tudomásul kell venni: 2004–2007 között a térség államai és lakóik az Európai Unió polgárai, honfitársak lettek. Szlovákok, románok, szlovének, magyarok, osztrákok és reméljük, hamarosan a szerbek és a horvátok... Magyaroknak, nem magyaroknak tudomásul kell venni, hogy újkori történelmünk során először több a közös érdekük, mint az érdekellentétük – mondjuk, ismételjük.”
„Először történelmünk során közösen kell(ene) törni a fejünket azon a lehetőségen, amelyet az új haza, az Európai Unió kínál. Okosan használni a közösen lakott Kárpát-medence természeti adottságait, új táj- és vízgazdálkodási, területfejlesztési, közlekedési, befektetésösztönző stratégiákat kialakítani. (Közös Duna-terv, közös regionális autóutak, turizmus, nem szólva a térséget sújtó árvizekről, a határokon átnyúló természeti-környezeti betegségekről stb.) Keresni kell(ene) a Kárpát-medencei kisállamok közös érdekérvényesítési lehetőségeit – akár az unió fórumain is. (Ahogy teszik ezt az unióban a tengerparti vagy a hegyvidéki térségek államai, új támogatási előnyöket harcolva ki az unión belül maguknak.)” (2007) És folytattuk az érvelést: az új világgazdasági stratégiai célok követéséből – a Fekete-tenger-stratégiából, a közel-keleti energiaforrásokhoz való hozzáférhetőségből stb. – származható közös előnyökről, amennyiben közösen tudunk tervezni, építkezni. Mi az akadálya, hogy ezen közös érdekeket felismerjük és azokat állami politikáink kereteinek fogadjuk el? Két akadályt neveztünk meg: a térség nemzeteinek gondolkodásában mélyre ivódott történelmi feszültségek, ellenségeskedések továbbélése, illetve a térség államaiban a nemzeti kisebbségi konfliktusok állandósulása. Ezen akadályok elhárításában nemcsak a politikacsinálóknak van feladatuk, hanem az értelmiségnek is.

Történelmi megbékélést!

Történelmi megbékélést a Kárpát-medencében! – ezzel a felszólító mondatral indítottunk programot 2007-ben: a História, az MTA Történettudományi Intézet és a Budapesti Európa Intézet.

A kisebbségpolitika újragondolását 2008–2009-ben a határokon túli magyar politikai pártok és hazai kutatók és az unió magyar politikusai részvételével kezdtük meg. Csáky Pál, Markó Béla, Pásztor István, Tabajdi Csaba, Gál Kinga, valamint az Akadémia kisebbségpolitikai szakértőinek részvételével. Téziseinket közzétettük több tízezer példányszámban az Akadémiai Stratégiai Tanulmányok folyóiratában, az Ezredfordulóban. És hírt adtunk erről napisajtóban, rádióban, televízióban. Kölcsönösen igazodni a térség államaiban az Európai Unió normáihoz, és ugyanakkor új Kárpát-medencei magyarságpolitikát kezdeményezni: a hagyományos kisebbségvédelmi célok mellett Kárpát-medencei szintű szakpolitikákat kialakítani. (Oktatás-, tudomány-, vidékpolitika, területfejlesztés-, vízgazdálkodás-, kereskedelem- és közlekedéspolitikák stb.)

Történelmeink vitás kérdéseit 2007-ben kezdtük tárgyalni. Kezdtük a szlovákiai kitelepítésekkel (2007), folytattuk a Felvidék, illetve Erdély elcsatolását kimondó turócszentmártoni és gyulaféhérvári nyilatkozatok újraértékelésével (2008), valamint Románia és Magyarország II. világháborús politikájának összehasonlításával. (Középpontban természetesen Erdély sorsával.) (2008) Minden alkalommal szlovák, román, osztrák, magyar történészek közreműködésével: szlovák történész

beszél a magyarok kitelepítéséről, román történész beszélt a II. világháborúról és Erdélyről, magyar történész a történelmi Magyarország felbontásáról. És mindezt a 17 ezer példányos *Históriában*, napilapokban, rádióban, televízióban firtatva. Azután javasoltuk szerb–magyar történelmi párbeszéd indítását (2009. november 30.) Szabadkán, központba állítva természetesen a II. világháború alatti kölcsönös kegyetlenkedéseket, mondván: a magyarok 1942. évi délvidéki vérengzését a magyar állam már a világháború alatt korrekten kitérgette, nyilvánosságra hozta, és a magyar értelmiség a II. világháború után önmagában feldolgozta nemzeti történelmünk sötét lapjait, nem is keveset írt erről. De máig hiányzik azoknak a magyarellenes szerb népiirtásoknak a feldolgozása, amelyeket nemzeti történelmünk sorstragédiái között emlegetünk. És miután Szerbiában 2009-ben felgyorsult a politikai demokratizálódás, ennek részeként a magyar nemzeti kisebbség a Vajdaságban Európában is különlegesnek számító önkormányzatot kapott, javasoltuk a 2007-ben kezdett, akadémiák közötti Történelmi Megbékélés Programot szerb–magyar párbeszéddel is kiegészíteni.

Így született meg 2010 februárjában az MTA elnökének felkérésére az alábbi javaslat a szerb–magyar történelmi bizottság magyar tagozatának felállításáról. A két államelnök tavaszi találkozója, nyáron pedig az új külügyminiszter délvidéki útja eredményeként a napokban megalakult a szerb–magyar történész bizottság szerb tagozata is. Az alábbiakban közöljük a magyar bizottság programjavaslatát, valamint tagjainak listáját.

Trianon revíziója?

A Történelmi Megbékélés Programja *nem* térhetett ki a magyar állam felbontása, a trianoni, majd a II. világháborút lezáró párizsi békeszerződések döntésének értékelése elől sem. „Trianon revíziója végbemegy! Így! Nem a magyar nyelvű területigazgatási rendszer visszaállításával az 1918 előtti államterületen, ahogy a magyar területrevíziós elképzelések sok évtizedig gondolták. És nem úgy, ahogy a szomszédos nemzetállamok sokáig gondolták: a térség magyarságának asszimilálásával.” „Itt az ideje: kialakítsunk a térségben egy új állami *kisebbségpolitikai normatívát, amelynek eleget tesz minden állam – így a magyar is – a területén élő nemzeti kisebbségekkel szemben.*” (2008) Itt tartunk.

Programjavaslat és a bizottság tagjai

A szerb és a magyar államfő történészbizottságot hoz létre. A bizottság célja: segíteni a szerb és magyar érintkezések történelmének feltárását, a kutatási feltételek könnyítését, és különösen a II. világháború szerb–magyar konfliktusainak feltárását. A bizottság feladatait a következőkben javasolom körvonalazni.

A bizottság szem előtt tartja: a közös történelem feltárása, az egymáson ejtett sértések nyílt bevallása és a közös kultúrtejesítmények számbavétele a feltétele annak, hogy jelen érdekeinket felismerjük, és annak érdekében cselekedjünk. Ehhez járulhat hozzá a szerb–magyar kapcsolatok történelmének tanulmányozása, különösen a II. világháború máig feltáratlan kölcsönös bántalmazásainak feltárása, általában a kutatások intézményes könnyítése, segítése. Mind a levéltári források, mind a visszaemlékezések sajtó alá rendezése, nyilvánosságra hozása.

A bizottság ezért két albizottságot küld ki. Az egyik feladata „A II. világháború eseményei a Vajdaságban” című forrásgyűjtemény elkészítése, a másik feladata a „szerb–magyar levéltári kutatások (központi forrásörző helyek, helyi anyagok stb.)”, visszaemlékezés-gyűjtés feltételeinek biztosítása.

A bizottság szem előtt tartja: a szerb–magyar kapcsolatok mind történelmileg, mind politikailag csakis a Vajdaság multikulturális környezetében értelmezhetők. Ezért is feladatának tartja a térségben egykor és ma szerepet játszott népcsoportok történelmi környezetének számbavételét. Kitekint tehát a szerbek, magyarok mellett a németek, horvátok, zsidók, románok, szlovákok 20. századi történelmére is. (Annál is inkább, mert a horvát–szerb, német–szerb párhuzamos történelmi kapcsolatok feltárásában az utóbbi esztendőkből jelentős eredmények születtek.)

A bizottság szem előtt tartja: a szerb–magyar történelmi konfliktusok és közös kulturális teljesítmények őszinte számbavétele csak akkor történhet meg, ha a közgondolkodásban megteremtjük a kölcsönös bizalom érzését. Ez az elmúlt 300 évben hiányzott. Ezért is a bizottság különös gondot fordít a bizalomkeltés fórumainak megteremtésére: publikációk, kiállítások, emlékhelyek, megemlékezések szervezésére.

A bizottság összetétele:

Elnök: GLATZ FERENC akadémikus, az MTA Történettudományi Intézete igazgatója.

Tagok: A. SAJTI ENIKŐ, az MTA doktora, a Szegedi Tudományegyetem professzora; BÍRÓ LÁSZLÓ PhD, az MTA Történettudományi Intézet tudományos főmunkatársa, a bizottság magyar tagozatának titkára; FORRÓ LAJOS, a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Karának tanára; GECSÉNYI LAJOS címzetes egyetemi tanár, a Magyar Országos Levéltár nyugalmazott főigazgatója; HARASZTI GYÖRGY, az Országos Rabbiképző Zsidó Egyetem (OR–ZSE) tanszékvezető tanára; HORNYÁK ÁRPÁD a Pécsi Tudományegyetem egyetemi adjunktusa; JUHÁSZ JÓZSEF, az Eötvös Loránd Tudományegyetem habilitált egyetemi docense; KISS GY. CSABA egyetemi tanár, az MTA doktora; ALEXOV LJOBOMÍR, a Szerb Országos Önkormányzat elnöke; MAKK FERENC, az MTA doktora, a Szegedi Tudományegyetem tanszékvezető egyetemi tanára (az MTA Történettudományi Bizottságának elnöke); OROSZ ISTVÁN akadémikus, a Debreceni Tudományegyetem professor emeritusa (a Magyar Történelmi Társulat elnöke); PÓK ATTILA címzetes egyetemi tanár, az MTA Történettudományi Intézete igazgatóhelyettese, az Emlékezet és Szolidaritás Európai Hálózatának magyar kuratóriumi tagja; RESS IMRE PhD, az MTA Történettudományi Intézet tudományos főmunkatársa; SOKCSEVITS DÉNES, a Pécsi Tudományegyetem tanszékvezető egyetemi docense; SZÁSZ ZOLTÁN címzetes egyetemi tanár, az MTA Történettudományi Intézete Tudományos Tanácsának társelnöke; TÓTH ÁGNES PhD, az MTA Etnikai-Nemzeti Kisebbségkutató Intézetének igazgatója; VUKOVICS KOSZTA, a Szerb Egyházművészeti Múzeum és Levéltár igazgatója, Szentendre.